

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/narodowy-dzien-pamieci/140408,Polacy-ratujacy-Zydow-pod-okupacja-niemiecka-Jozef-i-Wiktoria-Ulmowie.html>
2022-01-24, 18:47

Polacy ratujący Żydów pod okupacją niemiecką - Józef i Wiktoria Ulmowie

Józef i Wiktoria Ulmowie z podkarpackiej wsi Markowa wraz z siódmką dzieci (w tym jednym nienarodzonym) zginęli w 1944 roku z rąk niemieckich żandarmów za ukrywanie żydowskich sąsiadów. W 1995 r. zostali uhonorowani pośmiertnie tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. W 2010 r. prezydent Lech Kaczyński odznaczył ich Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Za odwagę, poświęcenie dla bliźniego i niezachwianą wiarę oczekują na rodzinną beatyfikację. Rodzina Ulmów stała się symbolem postawy tych Polaków, którzy zginęli z rąk Niemców za niesienie w czasie okupacji pomocy Żydom.

Józef Ulma (1900–1944) był ogrodnikiem i działaczem społecznym. Jako fotograf amator dokumentował życie rodzinnej Markowej. Zachowało się wiele zdjęć, na których uwiecznił żonę Wiktorię oraz swoje małe dzieci: Stasię, Basię, Władzia, Frania, Antosia i Marysię. W 1942 roku Ulmowie przyjęli pod swój dach poszukujących pomocy Żydów z Markowej i Łańcuta, ośmioosobową rodzinę Grünfeldów, Didnerów i Goldmanów. Półtora roku później, 24 marca 1944 roku, wszyscy zostali zamordowani przez niemieckich żandarmów.

Rodzina Józefa i Wiktorii Ulmów z Markowej

To właśnie ten dzień, 24 marca, został ustanowiony cztery lata temu Narodowym Dniem Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką. W liczącej ok. 4,5 tys. mieszkańców Markowej Ulmowie nie byli jedyną rodziną, która ukrywała Żydów. 21 innych Żydów przeżyło okupację w sześciu chłopskich domach.

- U Józefa i Wiktorii Ulmów widoczne było wyraźne zaangażowanie społeczne. Wiktoria uczęszczała na kurs na Uniwersytecie Ludowym w sąsiedniej miejscowości oraz grała role w amatorskim teatrze. Józef Ulma był również osobą aktywną i niezwykle zaangażowaną społecznie. Jako nastolatek należał do organizacji katolickiej w diecezji przemyskiej, która zajmowała się remontem zniszczonych kaplic i kościołów. W latach późniejszych propagował

ogrodnictwo i uprawę warzyw. Zajmował się także pszczelarstwem i hodowlą jedwabników. Ponadto był bibliotekarzem oraz aktywnym członkiem Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”. Jego wielką pasją była fotografia – mówił dr Mateusz Szpytma – wiceprezes Instytutu Pamięci Narodowej, który od wielu lat prowadzi badania oraz zajmuje się popularyzacją historii rodziny Ulmów. Obok książek i licznych artykułów na ten temat, publikowanych także za granicą, jest pomysłodawcą i twórcą (w tym kuratorem wystawy stałej) Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, a w latach 2015-2016 kierował tą placówką.

Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej

Muzeum otwarte zostało 17 marca 2016, roku, jego serce stanowi odtworzony dom rodziny Ulmów, gdzie eksponowane są pamiątki po nich. Muzeum pełni rolę placówki naukowej, a także edukacyjno-oświatowej. Dokumentację dotyczącą Polaków ratujących Żydów na terenie obecnego województwa podkarpackiego, która stała się podstawą ekspozycji, przekazały do Muzeum oddziały IPN w Rzeszowie i Krakowie. Jej opracowanie merytoryczne to efekt prac dr hab. Elżbiety Rączy (UR, IPN w Rzeszowie) i dr. Mateusza Szpytmy. Obok wystawy stałej i wystaw czasowych odbywają się tu pokazy filmów, lekcje muzealne dla młodzieży, spotkania dyskusyjne i konferencje naukowe. Niektóre z przedsięwzięć realizowane są wspólnie z Instytutem Pamięci Narodowej, jak ogólnopolska akcja „Kamienie Pamięci”, zorganizowana przez Oddział IPN w Rzeszowie, podczas której uczniowie przedstawiali sylwetki osób ratujących Żydów w różnych regionach Polski, czy szkolenie dla nauczycieli, które muzeum zorganizowało wspólnie z pracownikami z oddziału krakowskiego IPN. Odbyła się tu m.in. [debata oksfordzka](#), podczas której drużyny złożone z licealistów dyskutowały o pomocy udzielanej Żydom w Polsce i innych okupowanych krajach. Muzeum jest chętnie odwiedzane przez turystów z Polski i zagranicy, m.in. przez młodzież z Izraela.

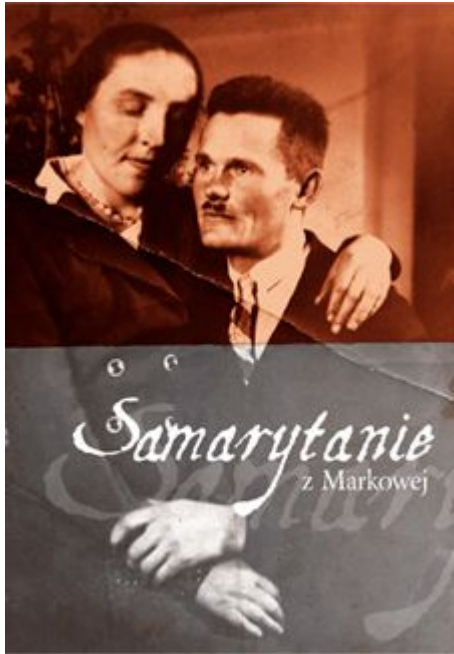

Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej

[Otwarcie Muzeum Polaków Ratujących Żydów – Markowa, 17 marca 2016](#)

Strona internetowa muzeum: muzeumulmow.pl

Wystawa IPN „Samarytanie z Markowej”

Po raz pierwszy została zaprezentowana 24 marca 2010 r. w Warszawie (następnie w licznych polskich miastach i wielu miejscach za granicą). W zmienionym kształcie (nowa grafika i uzupełnione zdjęcia) wystawa powstała w marcu 2016 roku w związku z otwarciem Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej i jest wspólnym dziełem Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego. Jej autorem jest dr Mateusz Szpytma, były dyrektor Muzeum im. Rodziny Ulmów, a obecnie zastępca Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej.

Wystawę przygotowano w kilkunastu wersjach językowych. Poza granicami kraju zaprezentowano ją w roku otwarcia muzeum Ulmów w następujących miejscowościach: Bangkok (Tajlandia), Berlin (Niemcy), Brasilia (Brazylia), Bratysława (Słowacja), Bukareszt (Rumunia), Canberra (Australia), Chicago (USA), Hamburg (Niemcy), Hawana (Kuba), Lizbona (Portugalia), Lwów (Ukraina), Rangun (Birma), Moskwa (Rosja), Nowy Jork (USA), Oslo (Norwegia), Paryż (Francja), Pekin (Chiny), Pretoria (Republika Południowej Afryki), Rzym (Włochy), Singapur (Singapur), Sofia (Bułgaria), Skopje (Macedonia), Tbilisi (Gruzja), Tel Awiw (Izrael), Toronto (Kanada), Waszyngton (USA), Wiedeń (Austria), Wilno (Litwa). Wystawa jest nadal pokazywana w Polsce i na świecie.

Ekspozycja składa się z dwudziestu plasz, prezentujących między innymi dokumenty i zdjęcia ilustrujące historię rodziny Ulmów oraz życie polskiej i żydowskiej społeczności Markowej. Przedstawione zostały także realia okupacji niemieckiej w Polsce, podczas której każdemu, kto pomagał Żydom, groziła kara śmierci. Autor wystawy, rozpoczynając opowieść od tragicznej historii rodziny Ulmów, opisuje kolejne przykłady ratowania Żydów w Markowej, gdzie Polacy ocalili życie 21 osobom. Ukazuje również skalę takiej pomocy w całym regionie. Wystawę zamykają dokumenty z procesu beatyfikacyjnego rodziny Ulmów oraz dyplom przyznający Wiktorii i Józefowi tytuł Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

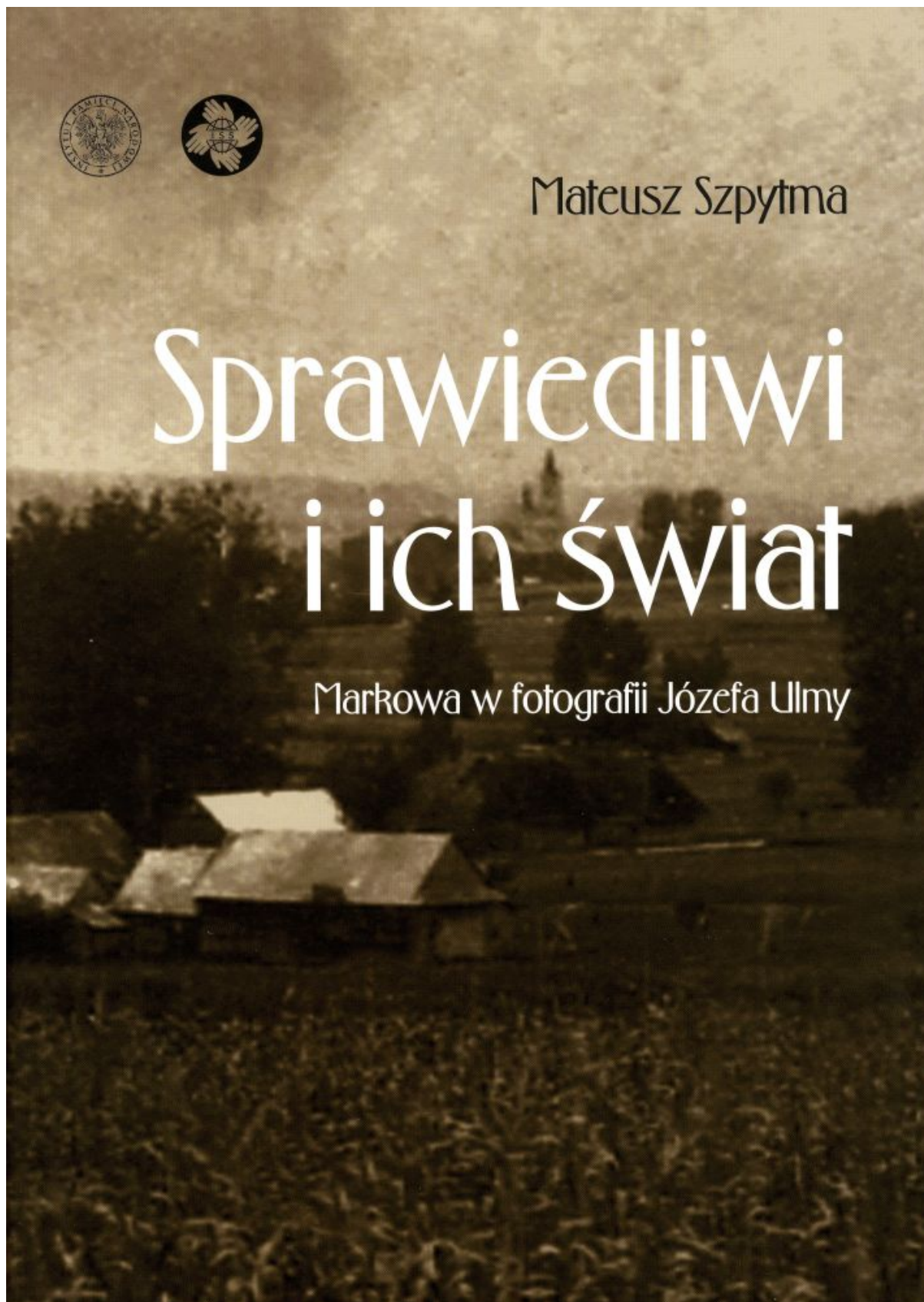
[„Samarytanie z Markowej” - wystawa o rodzinie Ulmów w Sejmie - Warszawa, 23 marca 2017](#)

[Wystawa „Samarytanie z Markowej” w Memoriale Pamięci Ofiar Komunizmu i Ruchu Oporu - Syhot Marmaroski \(Rumunia\), 24 maja 2017](#)

[Wystawa „Samarytanie z Markowej” otwarta w Kalkucie \(Indie\) - 12 grudnia 2017](#)

[Wystawa IPN „Samarytanie z Markowej” w Nowym Jorku - 19 czerwca - 31 sierpnia 2018](#)

Wybrane publikacje

Mateusz Szpytma, *Sprawiedliwi i ich świat. Markowa w fotografii Józefa Ulmy*, wydanie drugie poprawione i uzupełnione, Instytut Pamięci

Narodowej i Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2015

Publikacja, przedstawiająca tragiczną historię wielodzietnej rodziny Ulmów i ukrywanych przez nich Żydów z rodzin, jest wynikiem badań prowadzonych w IPN. Zawiera kilkaset zdjęć ze zbiorów Jozefa Ulmy, ukazujących społeczność wsi Markowa. Przedstawione zostało życie mieszkańców, zwłaszcza podczas II wojny światowej.

Do reedycji albumu zachęciły wydawców nie tylko głosy czytelników, ale również odszukanie wielu nieznanych dotąd źródeł. Pozwoliło to poszerzyć wiedzę o Ulmach, ukrywających się u nich Żydach, których tożsamość udało się poznać bliżej, ale także o społeczności żydowskiej w Markowej, zwłaszcza zaś o jej unicestwieniu latem i jesienią 1942 roku. Wielu z zamordowanych wówczas Żydów znanych jest już z imienia i nazwiska, wiadomo również, gdzie zostali pogrzebani. Udało się także dotrzeć do nowych danych na temat pomocy Żydom w Markowej. Dzięki temu wiadomo, że do końca okupacji przeżyło tam nie 17, jak podano w poprzednim wydaniu albumu, lecz 21 Żydów. W drugim wydaniu umieszczono także nieznana wcześniej fotografię markowskich Żydów ze śladami krwi ofiar zbrodni z 24 marca 1944 roku.

MATEUSZ SZPYTMA

THE RISK OF SURVIVAL

Mateusz Szpytma, *THE RISK OF SURVIVAL. The Rescue of the Jews by the Poles and the Tragic Consequences for the Ulma Family from Markowa* (Ryzyko ocalenia. Ratowanie Żydów przez Polaków i tragiczne następstwa dla rodziny Ulmów z Markowej), Warszawa 2009

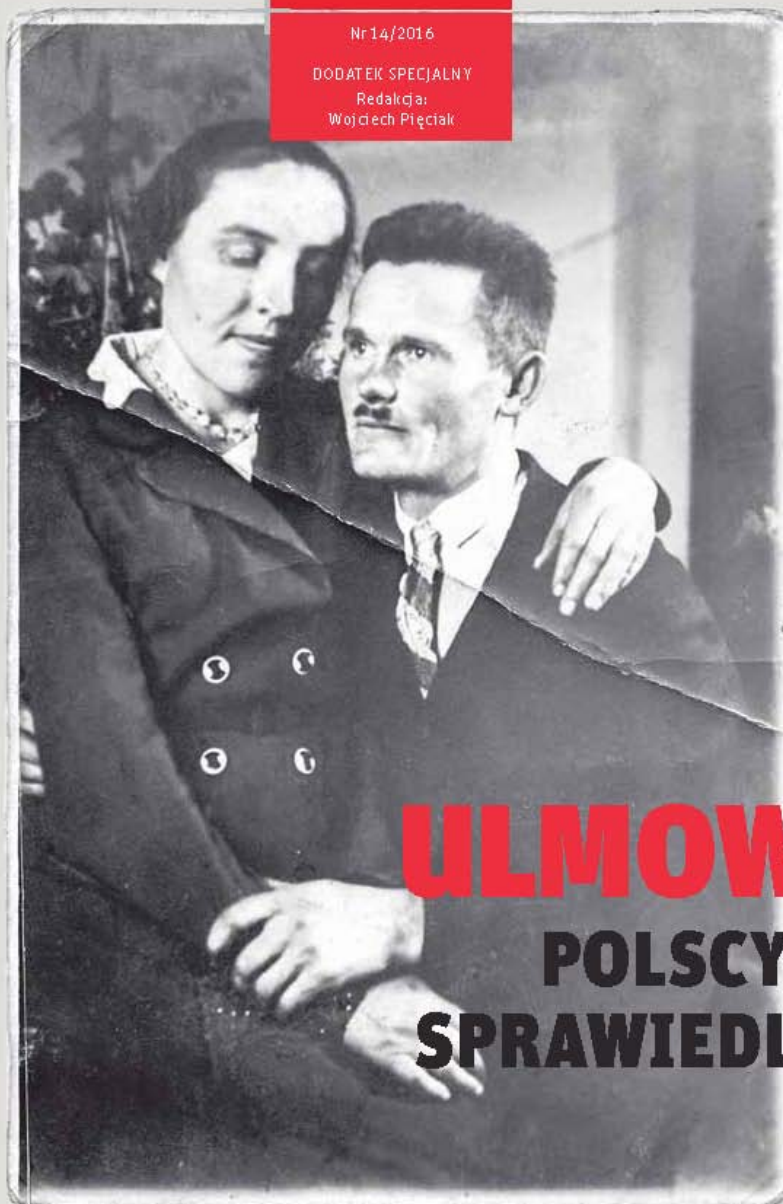
Autor w sposób syntetyczny przedstawia losy Polaków i Żydów w Polsce okupowanej przez Niemców podczas II wojny światowej. Skupia się na pomocy, jakiej Polacy udzielali Żydom podczas Holokaustu. Pokazuje wysiłki Polskiego Państwa Podziemnego i powołanej przez nie Rady Pomocy Żydom „Żegota”, a także działania zwykłych ludzi, którzy na własną rękę, ryzykując życie, ratowali od zagłady swoich żydowskich współobywateli. Szczególną uwagę poświęca wsi Markowa na Podkarpaciu, w której ukrywało się 25 Żydów. Punktem kulminacyjnym książki są wydarzenia 24 marca 1944 r., kiedy za pomoc Żydom Niemcy zabili Józefa i Wiktorię Ulmów oraz ich sześcioro małych dzieci, a także wszystkich, których w swoim gospodarstwie ukrywali – osiem osób z rodzin Szallów i Goldmanów. W książce zamieszczono wiele zdjęć dokumentalnych.

**TYGODNIK
POWSZECHNY**

Nr 14/2016

DODATEK SPECJALNY

Redakcja:
Wojciech Pięciak

FUNDACJA INSTYTUT STUDIÓW STRATEGICZNYCH

ULMOWIE

POLSCY SPRAWIEDLIWI

Wiktoria i Józef Ulmowie

Dodatek ulazuje się we współpracy
z Instytutem Pamięci Narodowej

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Ulmowie - polscy Sprawiedliwi. Dodatek historyczny do „Tygodnika Powszechnego” nr 14/2016

[DO POBRANIA](#)

Videoclip zespołu Soul, zaprezentowany podczas sympozjum „Słudzy Boży Józef i Wiktoria
Ulmowie z dziećmi – świadkowie wiary” - Markowa, Przemyśl, 21-22 marca 2018